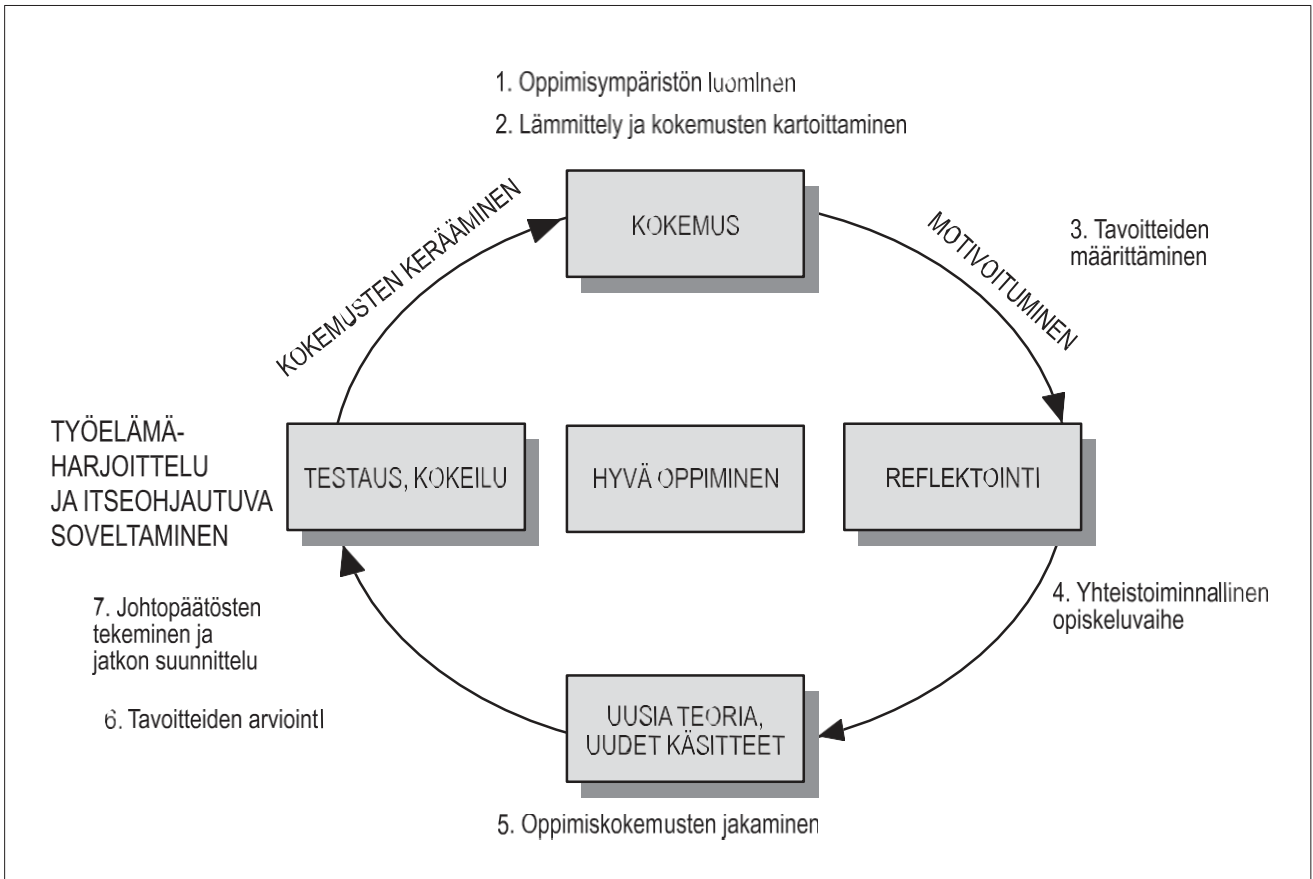

4.6 Yhteistoiminnallisen oppimisprosessin suunnittelu

Yhteistoiminnalliseen oppimiseen kuuluvien hyvän opettamisen oletusten pohjalta opetusprosessi on jaettu seitsemään vaiheeseen (kuvio 7). Vaiheistuksen ja kaavamaisuuden tarkoitus on ohjata oppijoita oppimaan. Kokemuksellisen oppimisen kehän huomioiminen auttaa yhteistoiminnallisen oppimisprosessin suunnittelua. (Leppilampi & Piekkari 2001.)

KUVIO 7. Yhteistoiminnallisen opetusprosessin vaiheet (Leppilampi & Piekkari 2001).

Opiskeluympäristön luominen

Ohjaajan tehtävänä on luoda työskentelylle oppimista tukeva ympäristö. Luokissa tämä tarkoittaa vapautta valita työskentelyssä käytettävät välineet ja materiaali (kirjat, videot, oppimispelit, sosiaalinen media) sekä työskentelytapa. Hyvä oppiminen mahdollistuu, kun ryhmällä on riittävästi autonomiaa päättää, missä ja milloin mitään tehdään.

Lopputulokset ratkaisee, ja ilman vapautta vaikuttaa luovuus ja intohimo eivät pääse kukkimaan. Ympäristön luomiseen kuuluu myös ryhmä- ja roolijaosta sopiminen, aikataulusuunnitelman laatiminen sekä esittely- ja arviointitavasta päättäminen.

Hyvän oppimisen kriteerien mukaan ympäristö kannattaa luoda mahdollisimman aidoksi. Luokkahuone ei siksi ole läheskään aina paras mahdollinen vaihtoehto. Ei sovi unohtaa myöskään roolileikkien, rekvisiitan, musiikin, värien, esineistön ja tehosteäänien merkitystä elämyksellisyyttä etsittäessä. Oppijoiden mielikuvitukselle kannattaa antaa tilaa. Asioita tulisi opiskella luonnollisessa asiayhteydessä, joten ympäröivää yhteiskuntaa tulisi käyttää mahdollisimman paljon oppimisympäristönä.

Hyvä tutustuminen alkuvaiheessa luo ryhmään vähitellen turvallisuuden tuntua, mikä on edellytys sille, että jokaisella on lupa epäonnistua ja oppia ryhmän avulla. Tämä on myös ehto luovalle työskentelylle. Tutustumista ja ryhmäytymistä jatketaan pitkään prosessin edetessä, koska yhteisöllisyyden ja positiivisen riippuvuuden synty on pitkä tie.

Yhteiset pelisäännöt luodaan heti alussa, ja niiden noudattamista seurataan koko ajan. Sääntöjä muutetaan tarvittaessa yhteisellä päätöksellä. Yhtenä tärkeimmistä asioista on, että jokainen on vastuussa koko ajan paitsi omasta myös muiden oppimisesta (yksilöllinen vastuu). Muita hyväksi havaittuja pelisääntöjä ovat muun muassa, että jokainen on valmis kertomaan, miten ryhmä on edistynyt, ja että aikatauluista pidetään kiinni.

Lämmittely ja kokemusten kartoittaminen

Jokainen oppimistilanne on hyvä aloittaa lämmittelyvaiheella, jonka tavoitteena on irrottaa oppija edellisestä vaiheesta (opetustuokiosta, välitunnista tai viikonlopusta), luoda mukava ilmapiiri ja tuoda hänet henkisesti läsnä olevaksi oppimistilanteeseen.

Lämmittely on tärkeä osa motivointia. Oppijan oman kokemusmaailman huomioiminen aloitusvaiheessa on osoittautunut tehokkaaksi tavaksi saada hänet mukaan. Lähestymistapa osoittaa, että opettaja on kiinnostunut oppilaasta ja haluaa auttaa häntä eteenpäin.

Yksilötehtävillä, pienryhmäkeskusteluilla ja mielikuvaharjoituksilla oppilaat ohjataan opiskeltavaan teemaan. Musiikki ja rentoutus auttavat heitä kokemaan alkavan opiskelutilanteen miellyttävänä. Lämmittelyharjoituksina voidaan käyttää myös erilaisia pelejä ja leikkejä, joiden pääasiallinen tarkoitus on luoda otollinen sosiaalinen opiskeluympäristö.

Osallistujien kompetenssien löytäminen ja yhteiset tavoitteet

Yhteisen päämäärän ja tavoitteiden löytäminen on onnistumisen kannalta erittäin tärkeää. Intohimon yhteiseen tekemiseen on herättävä. Tämä edellyttää prosessia, jossa selvitetään oppijoiden lähtötaso ja mietitään yhdessä ongelmat, joihin halutaan löytää vastaukset.

Ongelmien luokittelun jälkeen osallistujat saavat vapaasti hakeutua ryhmiin yhdessä sovittujen kriteerien puitteissa. Kriteerejä voivat olla vaikkapa heterogeenisyys ja ryhmän koko.

Tavoitteiden määrittämisen yksi tärkeimpiä tehtäviä on ohjata oppijan valikoiva tarkkavaisuus opiskeltavaan aiheeseen ja saada hänet innostumaan aiheesta. Jokaisessa oppimistilanteessa oppilaiden valikoiva tarkkavaisuus kohdistuu mitä ihmeellisimpiin asioihin.

Paras tapa motivoida oppija on lähteä liikkeelle siitä, missä hän on, eikä siitä missä opettaja on. Niinpä tulee selvittää oppilaan tартtumapinta, eli mitä hän entuudestaan tietää opiskeltavasta asiasta, ja määrittää yhdessä oppimistavoitteet, eli mitä hän haluaa tietää. Voi todella sanoa, että opettajan tärkeimpiä tehtäviä on aikaansaada ristiriitaa oppijan päällä. Kun tämä ristiriita on saavutettu, opettajasta tulee opetustilanteen ohjaaja, sillä oppija haluaa itse ottaa asioista selvää.

Ihannetila on, että oppija on osa opetussuunnitelmaprosessia. Paras esimerkki tästä niin sanotusta transformatiivisesta lähestymistavasta ja yhteisestä, oppijan omista tarpeista lähtevästä tavoiteasettelusta on ryhmätutkimus (Sahlberg & Sharan 2002; Lepilampi & Piekkari 2001).

Yhteistoiminnallinen työskentely

Ohjaajan valvonnassa tapahtuva yhteistoiminnallinen, itseohjautuva työskentely on hyvän opiskeluryhmän kehittämisen kulmakivi. Etenkin alkuvaiheessa hänen roolinsa on merkittävä. Ryhmät kannattaa pyrkiä luomaan heterogeenisiksi, jotta niistä saadaan mahdollisimman suuri hyöty kaikille. Ohjaajalla tulee olla taito saada jokainen ryhmän jäsen tuntemaan itsensä tärkeäksi ryhmässä ja käyttämään omaa osaamistaan koko ryhmän hyödyksi. Käytännössä tämä tarkoittaa useiden ryhmien samanaikaista ohjaamista ja ryhmien välistä benchmarkaamista. Tässä niin sanotussa ”parastamisessa” ryhmät esittelevät avoimesti tuotoksiaan toisilleen tavoitteena, että prosessissa esiin nousseet uudet ideat jalostuvat eli tehdään yhdessä hyvästä vielä parempaa.

Kun oppijat alkavat usein vasta kuukausien työskentelyn jälkeen ymmärtää, mistä on kysymys, ryhmä voi jo toimia lisääntyvässä määrin itseohjautuvasti. Toiminta tapahtuu kuitenkin aina opettajan ohjauksessa. Parhaimmillaan hän on herkkävaistoinen prosessin ohjaaja, joka pystyy mukautumaan osallistujien tarpeisiin sekä vaihtelevaan menettelmiä ja jopa tavoitteita joustavasti. Taitava ohjaaja hallitsee erilaisia tilanteita ja osaa mukautua muutoksiin.

Ryhmien työskentelyn helpottamiseksi kannattaa ottaa käyttöön ryhmäsopimus, jonka avulla ne järjestäytyvät. Sopimuksessa on otettava huomioon ryhmän perustehtävä ja erityistehtävät, vetäjä, varavetäjä, jäsenten vastuut ja erityistehtävät, kokoontumiset ja muut vastaavat seikat.

Hyvä keino ohjata ryhmiä ja samalla valvoa niiden toimintaa on ottaa ryhmien vetäjät säännöllisesti kokoon ja tiedottaa asioita heidän kauttaan ryhmille. Tämän keinon avulla osallistujat saavat samalla käsityksen siitä, miten tiimiorganisaatio toimii työelämässä ja miten sitä johdetaan.

Yhteistoiminnallisessa opiskelussa on hyvä korostaa, että jokainen on vastuussa myös muiden oppimisesta. Yhteistoiminnallinen työskentelyvaihe on lopulta ratkaisevin oppimistavoitteiden saavuttamisen suhteen. Huolellinen valmistautuminen luo sille hyvän perustan.

Kun yhdessä tapahtuvan opiskelun peruseriaatteet alkavat valjeta, oppilaat voivat suunnitella ja vetää tunnin osia ja jatkossa vaikka pidempiäkin jaksoja. Oman mielikuvituksen käyttö jaksojen suunnittelussa ja ohjaamisessa kasvattaa opiskelumotivaatiota ja parantaa oppimista.

Kokemusten jakaminen

Hyvän opetuksen tavoitteisiin kuuluu tietojen omaksumisen lisäksi sosiaalisten taitojen ja persoonallisuuden kehittymisen edistäminen. Etenkin näiden tavoitteiden saavuttaminen edellyttää yksilöiden ja ryhmän kokemusten säännöllistä jakamista. Jokaisen jakson tulisi päättyä yksin, ryhmissä ja/tai yhdessä tapahtuvaan reflektointiin, jossa pohditaan seuraavia asioita: Mitä opin itsestäni ja muista? Mitä tunsin ja koin työskentelyn aikana? Minkä vuoksi opin tällä menetelmällä paremmin kuin jollain toisella? Mitä jottopäätöksiä tästä voin tehdä oman opiskeluni/työni suhteen? Näiden ja muiden kysymysten avulla opiskellaan niin sanottuja metataitoja eli taitoja tuntea ja ymmärtää omaa toimintaa ja oppimista paremmin. Metataitojen oppiminen auttaa meitä selviytymään jatkossa entistä paremmin.

Tavoitteiden saavuttamisen arviointi

Yhteistoiminnallisessa oppimisessa osallistujien ajatuksilla, pohdinnoilla, päätelmillä ja tavoitteiden saavuttamisen arvioinnilla on suuri merkitys oppimisen kannalta. Oppijat tuottavat ryhmissä paljon aineistoa, jonka hyödyntäminen on kiinni ohjaajan ammattitaidosta. Ohjaajan tehtävänä on nostaa olennaiset kysymykset esille, kiteyttää asiat ja miettiä niiden jatkosovelluksia. Hän on ihmettelijä ja kyseenalaistaja, joka herättää oppijoihin oppimisen intohimon. Tämä on myös vaihe, jossa ohjaajalla on parhaat mahdollisuudet tarkistaa, miten oppijat ovat omaksuneet opiskeltavat asiat. Yhteisen arvioinnin avulla opiskelujaksosta löydetään myös asioita, joita tulee syventää jatkossa. Ohjaaja johtaa keskustelua siten, että perusasiat tulevat oikein esille ja oppimisen kehittämisen kannalta oikeat asiat nousevat kaikkien tietoisuuteen. Osallistujien oivallukset, yhteinen kieli ja yhteiset tavoitteet takaavat lopulta sen, että motivaatio muiden ryhmien esitysten ja aikaansaannosten seuraamiseen säilyy hyvänä.

Jos ryhmien esitykset liittyvät oppimiseen, niiden arviointivaihe on tärkeä. Esittäjien tulee arvioida omaa toimintaansa paitsi omassa ryhmässä myös julkisesti. Muiden ryhmien ja etenkin opettajien palautteet ovat olennainen osa oppimista. Säännöllinen arviointi ja keskustelu tavoitteiden saavuttamisesta auttavat osallistujia kehittymään oppijoina, esiintyjinä ja keskustelijoina. Ohjaajalla tulee olla kykyä havainnoida oppilaiden kehitysvaihetta ja käsitellä asiat välittömästi. Negatiivinenkin tilanne kääntyy taitavan ohjaajan johdolla positiiviseksi. Opitun ja oivalletun arviointi on perinteisin arvioinnin muoto, joka on tärkeä osa hyvää opettamista. Uusien asioiden oppimisen kannalta on tärkeää kiteyttää opitut asiat uudeksi teoriaksi ja uusiksi käsitteiksi.

Oppimisjakson lopussa palautetaan mieleen alussa luodut tavoitteet ja arvioidaan, miten ne on saavutettu. Arviointivaiheessa voidaan keskittyä joko itsearviointiin tai ryhmän toiminnan arviointiin. Itsearviointin aikana oppijat pohtivat ohjaajan antamien vinkkien pohjalta omaa toimintaansa yksilöinä ja ryhmän jäseninä. Ryhmät arvioivat omaa työskentelyään oppimisen aikana ja koko osallistujajoukko yhdessä ohjaajan kanssa omaansa. Tavoitteena on oppia kantamaan vastuuta toiminnasta yksin ja ryhmän jäsenenä pyrittäessä kohti yhteistä päämäärää. Osallistujien yhdessä laatimat pelisäännöt ovat hyvä arviointikriteeri, jota kannattaa käyttää jatkotyöskentelynsä aikana. Alussa luodut onnistumisen kriteerit toimivat konkreettisenä mittarina arvioitaessa esimerkiksi sitä, miten ryhmän jäsenet kuuntelivat toisiaan, kuka kannusti ja ketkä tekivät yhteenvetoja.

Ilman konkreettisia kriteereitä arviointi on helposti ”musta tuntuu” -tyyppistä keskustelua, joka ei perustu tosiasioihin. Onnistumisen kriteerien määrittäminen on tekniikka, jolla on käyttöä opiskelussa, työelämässä, harrastuksissa, perhe-elämässä ja missä tahansa.

Johtopäätösten tekeminen ja jatkon suunnittelu

Koko opetustuokio kannattaa päättää johtopäätösten tekemiseen ja jatkon yhteiseen suunnitteluun. Edellä todettiin, että yhteinen kokemusten reflektointi auttaa metataitojen omaksumisessa. Hyvään oppimisprosessiin ja oppijoiden sitouttamiseen liittyy yhteinen suunnittelu sen kaikissa vaiheissa. Jatkon suunnittelu sitouttaa ja motivoi osallistujia itsenäiseen työskentelyyn ja helpottaa motivoitumista myös seuraavalla

kerralla. Yhdessä suunnitellaan, miten jatketaan, mitä tehdään kotitehtävinä ja miten valmistaudutaan seuraavaan tuntiin. Selkeällä, ohjatulla suunnittelulla autetaan näkemään opetustilanteet tai tiimipalaverit jatkumona, toisiinsa kiinteästi liittyvänä tapahtumaketjuna. Osallistujien motivaatiota pidetään parhaiten yllä, kun osallistujat tietävät, miten jatkossa toimitaan, ja kun he pääsevät vaikuttamaan toimintaan.

Jatkuva yhteinen arviointi (reflektio)

Jatkuva yhteinen arviointi eli reflektio on kehityksen edellytys. Työn tulosten on hyvä olla koko ajan kaikkien näkyvissä. Tähän tarkoitukseen esimerkiksi OneNote, Padlet ja muut vastaavat oppimisympäristöt ovat oiva apuväline. Ohjaaja pääsee niiden kautta koko ajan näkemään, miten ryhmä etenee, ja pystyy tarvittaessa auttamaan. Myös osallistujat voivat oppia toisiltaan ja saada uusia ideoita omien osioidensa työstämiseen.

Arvioinnin oleellinen osa on, että jokainen ryhmä kertoo ajoittain muille etenemisestään ja kaikki auttavat toisiaan tekemään työn entistä paremmin. Tämä auttaa myös kokonaisuuden hahmottamisessa. Kaikki hyötyvät siitä, että jokainen tekee oman osuutensa mahdollisimman hyvin.

Arvioinnin ja ohjaamisen tärkeä tavoite on jatkuvan flow-tilan ylläpitäminen ryhmissä. Järvilehto (2014) käyttää Csikszentmihályitä (1996) lainaten tältä nimitystä flow-kanava. Csikszentmihályin mukaan flow-tila löytyy kahden ääripään eli tylsyyden ja ahdistuksen välistä. Liian helpot tehtävät aiheuttavat tylsistymistä, liian vaativat ahdistusta ja pahimmassa tapauksessa stressiä. Tässä on haastetta ohjaajalle. Käytännössä yhteinen arviointi on usein oppijoiden ja ryhmien itsearviointia, jolloin sen tavoitteena on kehittää oppijoiden opiskelutaitoja.

Oppimistapahtuman dokumentointi (oppimispäiväkirja) tukee arviointiprosessia.

Tämä kirjoitus on ote kirjasta